

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG 2009-BEN HOZOTT, MAGYARORSZÁGNAK CÍMZETT ÁLLAMI TÁMOGATÁSI HATÁROZATAI

GÖNCZ ILDIKÓ – HARGITA ESZTER¹

A 2008 őszen kezdődő pénzügyi és gazdasági válság kezelése az „általános” állami támogatási szabályok keretein belül nem tűnt megoldhatóknak. 2008 ősztől az Európai Bizottság (továbbiakban: Bizottság) számos közleményt adott ki, amelyekben meghatározta a pénzügyi intézmények (főleg bankok) számára a válság kapcsán nyújtható támogatásokra vonatkozó szabályokat². A szabályok célja az volt, hogy biztosítsák az egyenlő elbánást a különböző tagállamokban tevékeny

¹ A szerzők a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium szervezeti keretén belül működő Támogatásokat Vizsgáló Iroda munkatársai. Jelen összefoglaló a szerzők saját véleményét tartalmazza, és nem tekinthető a Támogatásokat Vizsgáló Iroda hivatalos véleményének.

² (1) Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyi intézmények vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben teendő intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25. 8–14. o., (2) A hitelintézetek feltőkésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését célzó biztosítékok című közlemény, HL C 10., 2009. 01. 15., 2–10. o. és (3) Az értékvesztett eszközök közösségi bankszektorban történő kezeléséről szóló közlemény, HL C 72., 2009. 03. 26., 1–22. o., (4) A pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján című bizottsági közlemény, HL C 195., 2009. 08. 19., 9. o.

kedő bankok, illetve a támogatásban részesülő és nem részesülő bankok között, megakadályozzák a tagállamok közötti támogatási verseny kialakulását, csökkentsek a támogatások negatív tovagyrűző hatásait (pl.: piacszerzés a támogatásból), és kezeljék az erkölcsi kockázatokat (*moral hazard*) is.

A válságból való kilábalás elősegítése érdekében a tagállamoknak számos ideiglenes/átmeneti intézkedést kellett hozniuk, így Magyarországnak is. Jelen cikk a válság kapcsán a pénzügyi intézményekre vonatkozó, a Bizottság jóváhagyásával bevezetett magyar intézkedéseket mutatja be.

- *A hitelintézetekre vonatkozó tőkeemelési és kezességvállalási intézkedések* (N-664/2008. sz. határozat, és az intézkedések meghosszabbításai: N-355/2009, N-662/2009. és N224/2010. sz. határozatok) célja a pénzügyi válság következtében a pénzpiacokon keletkezett forráshiány és hatásainak a mérséklése. A határozat a tőkeemelés és a kezességvállalás feltételeit tartalmazza, különös tekintettel azok nagyságára, időtartamára és az azokért fizetendő díjra.
- *A pénzügyi válság sújtotta háztartások megsegítését célzó magyar lakáshitel-intézkedéscsomag* (N-358/2008. sz. határozat, és az intézkedéscsomag módosítása és meghosszabbítása: N-603/2009 sz. határozat). Az intézkedéscsomag átmenetileg könnyíti a lakástulajdonosokra háruló terheket, de az eredeti hitel futamidejét nem hosszabbítja meg.
- *A hitelintézetek likviditását elősegítő intézkedés*³ (NN68/2009. sz. bizottsági határozat) alapján – a reálgazdasági folyamatok visszaesésének fékezése érdekében – a bankok hitelt kaphatnak a reálgazdaság egészében érezhető forráshiány mérséklése érdekében, abból a célból, hogy folytassák – elsősorban – a kis- és közép vállalkozások hitelezését.

³ *A hitelnyújtásra az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény 8/B. §-a alapján kerül sor.*

I. A hitelintézetekre vonatkozó tőkeemelési és kezességvállalási intézkedés

1. Az intézkedéscsomag tartalma

A tőkeemelési és kezességvállalási intézkedéscsomag⁴ létrehozásának célja az volt, hogy a 2008 őszét követően – majd a 2010. évi görögországi hitelválság hatására ismét – bizonytalanná vált pénzpiac rendszerkockázati szempontból kiemelkedő jelentőségű szereplőinek lehetőséget biztosítson arra, hogy tőkemegfelelésük magasabb szintre emelkedjen, ezáltal a pénzpiacra jellemző általános bizalmi válság helyreálljon, és a bankközi hitelezés ismét elinduljon. Az intézkedéscsomag elősegíti más piaci szereplők bizalmának megalapozását, lehetőséget teremt a piaci ingadozások kivédésére, a kevésbé kiszámítható változásokkal terhelt időszak átvészelésére, mely hozzájárul a bankok likviditási helyzetének javításához és ezáltal a reálgazdaság hitelezéséhez.

Az *intézkedéscsomag* az állami beavatkozásnak két alapvető formáját teremtette meg⁵:

1. Az állami források terhére való tőkeemelési lehetőségét;
2. A piaci szereplők hitelezőkkel szembeni kötelezettségeire vállalható állami kezességet.

Az intézkedéseket a Magyar Állam a Nemzetközi Valutaalaptól 2008-2010. években felvett hitelből az erre a célra elkülönített hatszázmilliárd forintnak megfelelő devizaösszegeből finanszírozza. A tőkeemelési, illetve a kezességvállalási támogatási intézkedések költségvetéseként 300-300 milliárd forint lett meghatározva. A kezességgel fedezett hitelek összege azonban összesen (a multiplikátor hatás miatt⁶) maximum

⁴ A tőkeemelési és kezességnyújtás hazai jogalapját a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitásának erősítéséről szóló 2008. évi CIV. törvény (ún. Stabilitási törvény) képezi.

⁵ Az intézkedéscsomagot a sajtó, a média és egyes szakanyagok is „Bankmentő csomag”-nak neveznek.

⁶ A hitelpénz a pénzkölcsönadás és -vétel melléktermékeként egyre növekszik; például egy bankban letétbe helyezünk egy bizonyos összegű pénzt és azt a bank kölcsönadja valakinek azzal az ígérettel, hogy ő azt egy jövőbeli meghatározott időben egy kis extrával majd visszatéríti. Ebben az időben ez a személy ezt a pénzt rendes pénzként használhatja, de mivel ez még mindig a mi pénzünk, így mi is használhatjuk, mondjuk valami költségünk kiegyenlítésére utasíthatjuk a bankot, hogy a számlánkról egy másikra tegye azt át. Ezt a látszólagos pénzt hívjuk hi-

1500 milliárd forint lehet.

Az intézkedések kedvezményezettjei azok a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező, fizetőképes hitelintézetek lehetnek (ide nem értve a fióktelep formájában működő hitelintézetet), amelyek a pénzügyi rendszer stabilitásának megőrzése érdekében alapvető fontossággal bírnak. A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (PSZÁF) és a Magyar Nemzeti Bank (MNB) folyamatosan értékeli a Magyarországon szabályozott intézmények helyzetét, különös tekintettel a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitására. Az MNB és a PSZÁF által készített értékelések alapján kerülnek kiválasztásra a jelentkező hitelintézetek közül azok, amelyek a tőkeemelési, illetve a kezességvállalási támogatási programokban részt vehetnek. A tőkeemeléssel és a kezességvállalásról az MNB és a PSZÁF javaslata alapján a nemzetgazdasági miniszter (a pénzügyminiszter jogutódja) dönt.

2. Az intézkedéscsomag alkalmazhatóságának időtartama

A Bizottság a hitelintézetek megsegítésére irányuló intézkedéseket csak hat hónapra hagyja jóvá annak érdekében, hogy a versenytorzítás mértéke a lehető legkisebb szinten maradjon. Amennyiben egy tagállam meg szeretne hosszabbítani egy ilyen intézkedést, az csak a Bizottság jóváhagyásával tehető meg, melynek alapja az adott intézkedés működését és hatékonyságát bemutató tagállami jelentés. A meghosszabbítás mindig csak maximum 6 hónapos időtartamra kérhető.

Az eredeti tőkeemelési és kezességvállalási intézkedést a magyar hatóságok 2008. december végén jelentették be a Bizottságnak, melyet a Bizottság 2009. február 12-én hagyott jóvá (N664/2008 sz. határozat). A jóváhagyó határozat szerint a tőkeemelési intézkedésre 2009. március 31-ig, a kezességvállalási intézkedésre 2009. június 30-ig nyílt lehetősége a Magyar Államnak. Ezt követően először 2009. december 31-ig (N355/2009 sz. határozat), majd 2010. június 30-ig (N662/2009 sz. határozat), végül 2010. december 31-ig (N224/2010 sz. határozat⁷) kértek és kaptak a magyar hatóságok hosszabbítást a tőkeemelési intézkedésre vonatkozóan. Az

telpénznek, magát a folyamatot pedig a pénz *multiplikátor hatásának*. (Forrás: Wikipédia: Pénz)

⁷ Újabb, szigorú kötelezettség vállalási feltételek mellett (lásd „Kötelezettségek” lent).

állami kezességvállalásra vonatkozó intézkedési lehetőség 2009. december 31-ét követően nem került meghosszabbításra, mivel a hitelintézetek részéről – feltehetőleg a Kormány 2009 második félévétől induló gazdaságélénkítő politikája és a javuló pénzügyi helyzet eredményeként – a magyar hatóságokhoz 2009. december 31-ig nem érkezett állami kezesség nyújtásra vonatkozó igény. A program meghosszabbításához mindig szükség volt a magyar hatóságok által az intézkedéscsomag felhasználásának tapasztalatairól összeállított jelentésre és az MNB-nek a program meghosszabbításának piaci indokait megfelelően alátámasztó levelére.

3. A tőkeemelés fő szabályai

A tőkeemelés kizárólag elsőbbségi, nem kumulatív részvények formájában történhet, mely elsőbbségi részvények úgynevezett „Tier 1”, azaz alapvető tőkét képeznek. A tőkeemelés célja az, hogy a tőkeemelésben részesült bank tőkemegfelelési mutatója⁸ (ún. CAR-mutató) 12%-os szintre emelkedjen.

A tőkeemelés alapvetően osztalékelsőbbséget biztosító részvények jegyzésével valósul meg, amelyet garanciális elemként a különleges vétójogot biztosító részvény kibocsátása egészít ki. A különleges vétójogot biztosító részvényt a Magyar Állam a tőkeemeléssel egyidejűleg jegyzi le, s a továbbiakban ennek birtokában bizonyos döntések esetében vétójogot gyakorolhat (lásd „Vétójog” lent).

Általános és szigorúan vett szabály, hogy a tőkeemelés mértéke nem haladhatja meg jelentősen a kockázattal súlyozott eszközérték 2 százalékát, és a tőkeemelés eredményeként kialakuló tőkemegfelelés nem haladhatja meg a 12%-ot.

Az eredeti határozat a névértéken történő részvény-kibocsátást tette lehetővé. Ugyanakkor a magyar társasági jog szabályai⁹ értelmében egy részvénytársaság által kibocsátott összes elsőbbségi részvény névértéke együttesen nem haladhatja meg a részvénytársaság alaptőkéjének a

⁸ Tőkemegfelelési mutató = A szavatoló tőke aránya a kockázattal korrigált mérleg főösszeghez képest; szavatoló tőke = az Alapvető (Tier1) + Járulékos (Tier2) tőke + Kiegészítő (Tier3) tőke. (Megjegyzés: a CRD IV tervezi a szavatoló tőke ilyen irányú módosítását, egyelőre a hatályos alapján még van kiegészítő tőke.)

⁹ A gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény 185.§ (2) bek.

felét. Annak érdekében, hogy a Magyar Állam gazdaságilag is számottevő összegű tőkeemelést hajthasson végre, a magyar hatóság az intézkedés első (2009. december 31-ig történő) meghosszabbítási kérelmében kezdeményezte a névérték=kibocsátási értékre vonatkozó feltétel megváltoztatását is, melyet a Bizottság a meghosszabbított programról szóló határozatában jóváhagyott¹⁰.

4. Az állami tőkéért fizetendő díj mértéke

Az elsőbbségi részvények után fizetendő díj többféle díjrészből tevődik össze, amely egyrészt tartalmazza az EMU¹¹ irányadó éves kamatát és az Európai Központi Bank (EKB) 2008. november 20-án közzétett ajánlása szerint fizetendő éves díjat, valamint az előbbiekhöz adandó, a mielőbbi visszafizetést ösztönző éves plusz költséget, az úgynevezett „step up” díjat.

A tőkéért fizetendő éves díj mértéke az EKB ajánlása alapján az alábbiak szerint lett kialakítva:

- az 5 éves német államkötvények (EMU irányadó éves kamat) átlagos hozama a tőkeemelést megelőző 20 munkanapon (határozat hozatalakor 230 bázispont);
- az 5 éves magyar államkötvények és az 5 éves német államkötvények szuverén átlaghozama közti különbség a 2007. január 1. – 2008. augusztus 31. közötti időszakban (358 bázispont);
- az „A” hitelminősítésű, euró övezeti bankok ország likviditás kockázati felára¹² (ún. CDS spread) (73,5 bázispont);
- kezelési költségeket fedező díj: 1-2%¹³;
- a tőkejuttatás típusától függő díj elsőbbségi részvény esetében: 1%¹⁴;

¹⁰ N355/2009 sz. határozat 2. 4 pont (26), (27).

¹¹ Gazdasági és Monetáris Unió (Economic and Monetary Union) kötvényeinek éves irányadó kamata megegyezik az 5 éves német államkötvények irányadó kamatával.

¹² A magyar bankokra vonatkozóan nem áll rendelkezésre megfelelő CDS-adat.

¹³ http://www.ecb.de/pub/pdf/other/recommendations_on_pricing_for_recapitalisationsen.pdf 3–4 . pontok. Konkrét mértéke bizalmas információnak minősül.

¹⁴ http://www.ecb.de/pub/pdf/other/recommendations_on_pricing_for_

- az elsőbbségi részvények nem kumulatív természete miatti felár: 0-3%¹⁵.

A fentiekén túl az állami tőke visszafizetésének ösztönzésére, a bankoknak az éves fennálló hitelösszeg után fizetendő kamaton felül ún. „step-up” díjat¹⁶ is kell fizetnie.

5. Kezességvállalás fő szabályai

A kezességvállalás a Stabilitási törvény életbelépését követően a bankközi piacon nyújtott új vagy megújított hitelek biztosítására vállalható. Alárendelt kölcsöntőke vagy tőkebevonás nem fedezhető állami garanciával. A kezesség lejáratát három hónaptól három illetve öt évig terjedhet, és a kezességgel fedezett hitelek összege összesen maximum 1500 milliárd forint lehet. Öt évig terjedő kezességvállalás esetén kezesség csak az intézkedés költségvetésének egyharmadáig nyújtható (akár egy intézmény részére is), de a kezességvállalással fedezett összeg nem lehet több, mint 450 milliárd forint. Kezességet az intézkedés program lejártáig (2009. december 31.) lehetett vállalni.

A kezességvállalásért fizetendő díj az EKB 2008. november 20-i közleménye alapján került megállapításra. Az ármegállapítási metodika a válság előtti időszak adatai alapján meghatározott 73,5 bázispontos ország likviditás kockázati díjat (CDS spread), valamint egy éves fix 50 bázispontos felárat tartalmaz, amely így összesen 1,235%-os éves kezességvállalási díjat eredményez. Ez az árazási struktúra az egy évnél hosszabb lejáratú hitelekre érvényes.

recapitalisationsen.pdf 5. pont. Konkrét mértéke bizalmas információnak minősül.

¹⁵ Konkrét mértéke bizalmas információnak minősül.

¹⁶ A bizottsági határozatban szereplő éves „step up” költség, mely az állami tőke mielőbbi törlesztését ösztönzi, a hitelintézetek feltőkésítése a jelenlegi pénzügyi válságban: a támogatás szükséges minimális szintre történő korlátozása és az indokolatlan versenytorzulás kiküszöbölését célzó biztosítékok című közlemény (HL C 10., 2009.01. 15., 2–10. o.) alapján vált a határozat részévé.

6. Az intézkedéscsomag általános szabályai

a) Vétójog

Mind a tőkeemelési, mind a kezességvállalási intézkedés biztonsági elemként kiegészült az állam részére biztosított vétójoggal (vétójogot megtestesítő részvény kibocsátásával).

A különleges vétójogot biztosító részvény segítségével az állam:

- megakadályozhatja a túlzott osztalékfizetést;
- az anya- és leánybank közötti nagy értékű kölcsönügylet létrejöttét;
- túlzott akvizíciós célok elérését;
- túlzott menedzsment kompenzáció kifizetését;
- más – az állam osztalékelsőbbiségét fenyegető – osztalékelsőbbégi részvény kibocsátást;
- tulajdonosi vagyonkimentést.

A különleges vétójogot biztosító részvény osztalékra nem jogosít, és kibocsátása nem érinti a többi részvényes osztalékhoz való jogát.

Ezenkívül az intézkedéscsomagból részesülő hitelintézetek tevékenységük során nem hirdethetik az állami beavatkozás tényét.

b) Kötelezettségek

A magyar hatóságok a program alkalmazása esetén az alábbi kötelezettségeket vállalták:

- Tőkeemelés esetében, amennyiben a tőkeemelésben részesült hitelintézet tőkemegfelelési mutatójának emelkedése meghaladja a 2%-ot, a magyar hatóságok tájékoztatást adnak arról, hogy az állam milyen szempontok alapján minősítette a tőkeemelésben részesült bankot pénzügyileg stabil („fundamentally sound”) banknak.
- Az intézkedéscsomag meghosszabbításától számított hat hónapon belül a tőkeemelési és kezességvállalási programok végrehajtásáról naprakész, teljes körű jelentést nyújtanak be a Bizottsághoz.
- Tőkeemelés esetén tájékoztatják a Bizottságot a kedvezményezett bank kockázati profiljáról, és – kérés esetén – a Bizottság rendelkezésére kell bocsátaniuk azokat az információkat, amelyek lehetővé teszik a kedvezményezett bank pénzügyi helyzetének értékelését.

- Az intézkedés keretében egyszer már feltőkésített bankok esetleges második feltőkésítését külön és egyenként bejelentik, és valamennyi releváns információt a Bizottság rendelkezésére bocsátanak annak értékelése érdekében, hogy a bank alapvetően stabil-e még.
- Az osztalékelsőbbégi részvényekre fizetendő díj és a tőkeemelés kockázattal súlyozott eszközök arányában történő összege mindig a kibocsátási ár alapján kerül kiszámításra.
- A garantált hitelek kibocsátásának lehetőségét a program időtartamára kell korlátozni.
- A kezesség lehívása esetén a bankok szerkezetátalakítási tervet nyújtanak be.

7. Az intézkedéscsomag alkalmazásának eddigi tapasztalatai

a) Tőkeemelés

A Magyar Állam által nyújtott tőkeemelésben 2010 júliusáig egyetlen hitelintézet, az FHB Jelzálogbank Nyrt. (továbbiakban: FHB Bank) részesedett. Az FHB Bank 2009 márciusában 30 Mrd forint állami tőkeemelést igényelt, melyet a PSZÁF és az MNB is támogatott. A Magyar Állam és az FHB Bank között 2009. március 31-én létrejött tőkeemelési megállapodás alapján az FHB Bank Közgyűlése 2009. május 6-án hagyta jóvá a tőkeemelést. Az FHB Bank 2010. február 19-én az állami tőkejuttatás teljes összegét – az állam tulajdonában lévő elsőbbségi részvények névértéken történő visszavásárlásával – visszafizette.

A tőkejuttatást jelenleg az Európai Bizottság vizsgálja, mert megítélése szerint nem teljesültek a feltőkésítésre vonatkozó N664/2008. számú bizottsági határozatban foglalt kötelezettségek.

A Bizottság véleménye szerint – többek között¹⁷ – az FHB Bank a tőkeemelés időpontjában „non-sound” volt, ezért hosszú távú életképességet bemutató terv benyújtását várja el¹⁸, amely megalapozottan

¹⁷ A Bizottság által kifogásolt további kérdések üzleti titoknak minősülnek, így azok ismertetése a Bizottsági vizsgálat lezárultáig nem lehetséges.

¹⁸ A Bizottság közleménye a pénzügyi szektor életképességének helyreállítása és a jelenlegi válságban hozott szerkezetátalakítási intézkedések értékelése az állami támogatási szabályok alapján (2009/C 195/4) 4. lábjegyzet.

bizonyítja, hogy a Bank a tőkejuttatás idejében stabil („sound”) volt, valamint modellezett stressz scenáriók alapján is hosszútávon életképes és tőkeerős.

A Bizottság Versenypolitikai Főigazgatósága abban az esetben zárja le (kedvezően) a banknak nyújtott tőkeemelés vizsgálatát, amennyiben a bank megfelelően elkészíti a hosszú távú életképességét bemutató tervét és a magyar hatóságok bizonyítani tudják a N664/2008 számú bizottsági határozatban foglalt kötelezettségek teljesülését.

b) Kezességvállalási intézkedés

Nem került sor kezességvállalás nyújtására az intézkedés lejárataig (2009. december 31.), így a magyar hatóságok nem rendelkeznek az alkalmazására vonatkozó tapasztalatokkal.

II. A pénzügyi válság sújtotta háztartások megsegítését célzó magyar lakáshitel-támogatási program

1. Eredeti intézkedéscsomag tartalma

A lakáscélú kölcsönökre vonatkozó állami készfizető kezességről szóló 2009. évi IV. törvény¹⁹ által kialakított kezességvállalási konstrukció azoknak a lakástulajdonosoknak segíthet, akik munkahelyük elvesztése vagy más átmeneti jövedelemkiesés, illetve törlesztő részlet növekedése miatt olyan helyzetbe kerültek, hogy fennállt a veszélye annak, hogy nem tudják törleszteni lakáscélú kölcsönük részleteit.

Az intézkedési csomagban két intézkedés szerepel:

1. A 2008. szeptember 30-a után a válság miatt munkanélkülivé váló lakástulajdonosok (továbbiakban 1. intézkedés).
2. A válság miatt jövedelemcsökkenéssel vagy lakáshitel-törlesztőrészlet emelkedéssel sújtott természetes személyek (továbbiakban 2. intézkedés).

A Bizottság véleménye szerint nem volt kizárható, hogy az intézkedés a pénzügyi intézményeknek is pénzügyi előnyt jelent azáltal, hogy a hitelfelvevőket átmenetileg előnyösebb helyzetbe hozza, ezért szükségesnek tartotta, hogy az intézkedés jóváhagyásra bejelentésre kerüljön.

¹⁹ Módosította a 2009. évi XLVIII. törvény.

Az intézkedéscsomag alapján a támogatható hitelfelvevők úgynevezett áthidaló kölcsön folyósítására vonatkozó hitelszerződést köthetnek a bankkal, amely legfeljebb két évig fedezi részben kölcsönük havi részleteinek törlesztését. Az állami kezességgel támogatott áthidaló kölcsön tehát levegővételhez juttathatja az érintetteket, akiknek így lehetősége nyílik anyagi körülményeik rendezésére ideiglenesen alacsonyabb törlesztőrészletek mellett, és így nem veszítik el otthonukat. Ezáltal elkerülhető a tömeges hitelbedőlés és annak a magyar gazdaságot érintő minden közvetlen és közvetett negatív hatása. A két év lejárta után viszont az eredeti hitel törlesztése mellett az áthidaló kölcsönt is törleszteniük kell. További feltétel, hogy az adós az eredeti lakáscélú kölcsön alapján fennálló kitettség nem minősülhet késedelmes tételnek²⁰.

A természetes személynek az 1. intézkedés esetében vállalnia kell legalább havi 10 ezer forint, a 2. intézkedés esetében jövedelmének 30%-ával megegyező nagyságú törlesztő részlet fizetését (önrész), a fennmaradó rész az áthidaló kölcsönből kerül törlesztésre.²¹ Az áthidaló kölcsönt az eredeti hitelt nyújtó pénzügyi intézmény adhatja. A magyar állam az áthidaló kölcsönök legfeljebb 80%-ának (2. intézkedés esetében 70%-ának) visszafizetéséért vállal kezességet. Az áthidaló kölcsönt két évig folyósítja bank, ezt követően legfeljebb 10 év (a 2. intézkedés esetében 5 év) alatt kell visszafizetni azzal, hogy a lejáratát nem haladhatja meg a lakáscélú kölcsön lejáratát. A folyósítás alatt a pénzügyi intézmény nem kérhet kamatot az átmeneti kölcsönért, és ezt követően a természetes személy (lakástulajdonos) az áthidaló kölcsönre legfeljebb a három havi BUBOR-nak (Budapest Interbank Offered Rate) megfelelő mértékű kamatot fizet, az átmeneti kölcsönért egyéb díjat nem kérhet a pénzügyi intézmény.

A tartozás azon része után, amelyet az áthidaló kölcsön nem fedez (önrész), a hitelező viseli a nemfizetés kockázatát. A kezességgel biztosított áthidaló kölcsönt az első két év elteltével vissza kell fizetni; a magyar állam csak akkor fizet a kezesség ellenében, ha a természetes személy nem képes törleszteni az áthidaló kölcsönt.

²⁰ Késedelmes tétel a 90 napot meghaladóan késedelembe esést jelenti.

²¹ Eltérő fizetési kötelezettséget állapít meg a lakáscélú kölcsönökre vonatkozó állami készfizető kezességről szóló 2009. évi IV. törvény, ha az eredeti kölcsön életbiztosítási szerződéssel vagy lakás-előtakarékossági szerződéssel kombinált lakáscélú kölcsön. Lásd 3. és 3/A. §-ok.

Csak azokra a jelzáloghitelekre alkalmazható az intézkedéscsomag, ahol az ingatlan értéke nem haladja meg a 30 millió forintot. A háztartás tagjainak lakóhelye vagy tartózkodási helye a lakáscélú kölcsön biztosítékaul szolgáló lakóingatlan, és a lakáscélú kölcsön biztosítékaul szolgáló lakóingatlanon kívül a háztartás tagjai az áthidaló hitelszerződés aláírásakor más lakóingatlanon nem rendelkeznek.

Az 1. intézkedés esetében az eredeti hitel nagysága nem haladhatja meg a 20 millió forintot, az 2. intézkedés esetében a 10 millió forintot (kivéve a legalább 5 embert magában foglaló háztartásokat, ahol az eredeti hitel összege 20 millió forint is lehet).

Az intézkedés működése első hónapjainak tapasztalatai azt mutatták, hogy az eredeti formájában az intézkedés nem alkalmas arra, hogy a kitűzött céljait elérje. 2009. október közepéig mindössze 300 esetben került sor áthidaló kölcsön nyújtására, míg azt ennél jóval több természetes személy igényelte. Ugyanakkor az eredeti intézkedés néhány túlzottan szigorú szabálya megakadályozta, hogy több esetben kerüljön sor áthidaló kölcsön nyújtására.

2. Módosított intézkedéscsomag

2009 novemberében a magyar hatóságok kezdeményezték az eredeti intézkedés módosítását, és az intézkedés lejáratának 2010 végéig történő meghosszabbítását. A főbb módosítások a következők voltak:

- a) Az 1. intézkedést eredetileg csak azon személyek vehették igénybe, akik a munkáltató érdekkörében felmerült ok miatt veszítették el állásukat 2008. szeptember 30-át követően. Ugyanakkor a gyakorlat azt mutatta, hogy a válság miatt elbocsátott munkavállalókat is sokszor közös megegyezéssel küldik el, viszont így ezek a munkanélküliek nem vehették igénybe az áthidaló kölcsönt. A módosítás lényege az volt, hogy a nehezen bizonyítható kitétel, mely szerint „a foglalkoztató érdekkörében felmerült okból” került sor az elbocsátásra, kikerült a törvényből.
- b) A 2. intézkedés esetében a következő változások történtek:
 - Kiszélesedett a jogosultak köre, bármely természetes személy igénybe veheti a 2. intézkedést, aki nem teljesíti az 1. intézkedés személyi feltételeit, de teljesíti a 2. intézkedés egyéb feltételeit (pl. válság előtt munkanélkülivé vált személyeAz áthidaló

- kölcsön visszafizetésének határideje 5 évről 8 évre emelkedett.
- A kötelezően fizetendő önrész 20 ezer forint lett, míg korábban a jövedelem százalékában volt meghatározva (30%).
 - Az eredeti lakáscélú kölcsön folyósításakor első, nem akciós törlesztőrészlete a háztartás nettó havi jövedelmének 60 %-ában lett maximálva a korábbi 40% helyett.
 - Az eredeti hitel nagysága nem haladhatja meg a 15 millió forintot (korábbi 10 millió forint helyett) az 5 főnél kisebb háztartások esetében.
- c) A lízingszerződéssel rendelkező természetes személyek nem voltak jogosultak az áthidaló kölcsön felvételére az eredeti intézkedésben. A módosított jogszabály lehetővé teszi az áthidaló kölcsön nyújtását az ő esetükben is.
- d) Az eredeti támogatási program, amely a 2009. június 30-a előtt megkötött hitelszerződésekre volt alkalmazandó, 2010. június 30-áig, a módosítással pedig 2010. december 31-ig meghosszabbodott.

3. A bizottsági eljárás

Informális előzetes egyeztetés után Magyarország 2009. június 16-án jelentette be az intézkedést a Bizottságnak. A Bizottság 2009. július 13-án kelt határozatában (N-358/2009. sz. határozat) megállapította, hogy az intézkedés célja elsősorban a háztartások támogatása, azonban nem zárható ki, hogy a hitelfelvevőkön kívül az áthidaló kölcsönt nyújtó pénzügyi intézményeket is bizonyos előnyhöz juttatja. A Bizottság elismerte, hogy a támogatási intézkedés pontosan körülírt közösségi érdekű célkitűzésekre irányul; megfelelő kialakítású a kitűzött célok megvalósításához, és a versenytorzulás mértéke korlátozott. A Bizottság a programot az EUMSZ 107. cikke (2) bekezdésének a) pontja alapján hagyta jóvá, amely bizonyos körülmények között lehetővé teszi a magánszemély fogyasztóknak nyújtott állami támogatást, mivel az intézkedés szociális jellegű támogatást nyújt az ideiglenes jövedelemkieséssel sújtott és otthonuk elvesztését kockáztató magánszemélyeknek, és mindezt megkülönböztetés nélkül nyújtja, hiszen valamennyi, Magyarországon lakáscélú kölcsönt folyósító pénzügyi intézmény előtt nyitva áll.

Az eredeti program módosítását 2009. november 24-én kelt határozatában hagyta jóvá a Bizottság, mivel úgy vélte, hogy a javasolt módosí-

tások az eredeti célok megvalósítását segítik elő, azzal hogy az intézkedés „hatókörét” kiterjesztik az eredeti intézkedésből kizárt, rászoruló csoportokra.

III. A hitelintézetek likviditását elősegítő intézkedés

1. Előzmények

A 2008 ősze és 2009 eleje közötti időszakban a globális pénzügyi válság különösen súlyos gondokat okozott Magyarország számára. Teljes mértékben elapadtak a pénzügyi intézmények, sőt, a magyar állam számára rendelkezésre álló likviditási források. Ennek következtében az állam finanszírozási lehetőségei beszűkültek, és külső támogatást kényszerült igénybe venni, amelyre 2008 novemberében az IMF, az Európai Unió és a Világbank által közösen nyújtott finanszírozási csomag formájában került sor.

A pénzügyi piacok helyzete ezt követően javult, de továbbra is szükség volt újabb intézkedésekre a magyar pénzügyi rendszer normál állapotba való visszatérésének elősegítése érdekében.

2. Az intézkedés tartalma

Az államháztartásról szóló 2009 márciusában módosított 1992. évi XXXVIII. törvény 8/B. §-a lehetővé tette, hogy a pénzügyminiszter a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitását potenciálisan veszélyeztető helyzetben két intézkedést tehessen: a) az MNB által kibocsátott kötvényt szerezhethet²², és b) a Magyarország területén székhellyel rendelkező hitelintézetnek kölcsönt nyújthat. A törvény értelmében a pénzügyminiszter mind a két esetben szerződést köt az érintett hitelintézetekkel. A szerződésben – többek között – elő kell írnia a hitelintézetek számára, hogy az intézkedések eredményeként kapott forrásokból a magyarországi székhelyű vállalkozások finanszírozási forrásait kell bővíteni. Ismertetésünk csak a kölcsönintézkedéssel foglalkozik, mivel ez volt

²² A pénzügyminiszter az állam által megvásárolt MNB-kötvényeket magyarországi székhellyel rendelkező bankoknak kölcsön adhatja.

a bizottsági eljárás tárgya. Az intézkedés forrása az Európai Unió és a Nemzetközi Valutaalap által a Magyar Államnak 2008 novemberében nyújtott hitel. Az a) intézkedés mindezidáig nem került alkalmazásra.

Az intézkedés kedvezményezettje lehet bármely a Magyar Köztársaság területén székhellyel rendelkező hitelintézet (ide nem értve a fióktelep formájában működő hitelintézetet).

Az intézkedés célja rövid és középtávú finanszírozási forrás biztosítása a hitelintézetek számára, amelyek a válság következtében a fenti kezességvállalási program segítségével sem jutnak forráshoz a piacon. A hitelintézeteknek az államtól kapott forrásokat elsősorban a reálszférára megfelelő hitelezésének biztosítására kell használni. Az államtól kapott hitelt nem lehet piacszerzésre fordítani. A hitelben résztvevő hitelintézeteknek vállalniuk kell, hogy nem hajtanak végre olyan akvizíciót, ami normál piaci körülmények között nem jött volna létre. Az állami hitel tényét nem hirdethetik.

A hitelnyújtás a hitelintézet kérelmével indul. Döntését megelőzően a pénzügyminiszter javaslatot kér az MNB elnökétől és a PSZÁF Felügyeleti Tanácsának elnökétől.

Az MNB javaslatában értékeli a hitelintézetet a pénzügyi közvetítőrendszer stabilitása szempontjából, a más szabályozott intézményre, pénzügyi piacra, pénzügyi infrastruktúrára és a reálgazdaságra gyakorolt hatását, a hitelintézet rövid távú likviditási helyzetét, a legfontosabb pénzügyi piacok helyzetét, és a rendelkezésre álló likviditást.

A PSZÁF a hitelintézet szavatoló tőke helyzetét, a hitelintézet közép- és hosszú távú likviditási helyzetét, és – amennyiben releváns - a csoportszintű közép- és hosszú távú likviditási és szavatoló tőke helyzetét is értékeli.

2009. március végén a Magyar Állam a fenti lehetőség alapján két hitelintézettel, az OTP Bank Nyrt. (OTP) és az FHB Bank, majd 2009 áprilisában a Magyar Fejlesztési Bankkal (MFB) kötött hitel-megállapodást.

Az OTP-nek több devizában jutott kölcsön összege meghaladta a 400 milliárd forintot (500,8 millió euró, 135 millió angol font, 20,1 milliárd japán jen és 818,2 millió dollár). Az OTP vállalta, hogy az összeget magyarországi ügyfeleknek folyósítja ki, ezen belül 200 milliárd forintnyi forrást vállalatok finanszírozására használ. A bank azt is vállalta, hogy a soron következő közgyűlésén az igazgatóság javasolni fogja részvényeseinek egy állam által delegált személy audit bizottsági, illetve felügyelő-bizottsági tagságának elfogadását.

Az FHB Bank 120 milliárd forint hitelhez (400 millió euró) jutott. A bank vállalta, hogy a kapott összegből lakossági- és kkv-hiteleket nyújt, valamint, hogy a hitelezési állományt a 2008. decemberi szinten tartják. A bank felügyelő-bizottságában és igazgatóságában a hitel nyújtásakor jelen voltak az állam által delegált tagok. A bank vállalta, hogy ha a megbízatásuk a kölcsön lejárta előtt megszűnik, akkor az FHB Bank javaslatot tesz a pénzügyminiszter által megjelölt tag megválasztására.

Az MFB-vel kötött hitel-megállapodás keretében a Magyar Fejlesztési Bank két részletben, négy devizanemben, euróban, fontban, dollárban és jenben mintegy 170 milliárd forint értékű hitelt kapott. A kölcsön lehetővé tette az MFB számára, hogy a nemzetközi törlesztési kötelezettségeinek eleget tegyen, valamint a vállalásokról hitelezési tevékenységét fenntartsa, bővítse. A bank vállalta, hogy a vállalásokról hitelek állományát 55 milliárd forinttal növeli.

A hitelek lejáratára 2012 novembere²³. A hitelszerződésekben szereplő kamatok a következők:

- 3 hónapos EURIBOR + 250 bázispont, illetve 3 hónapos (USD, GBP vagy JPY) Libor + 250 bázispont; vagy
- az IMF “SDR Interest Rate Calculation” elnevezésű honlapján közzétett adott hetes időszakra vonatkozó kamatláb + 345 bázispont.

3.A bizottsági eljárás

Az intézkedés bevezetésekor a magyar fél álláspontja az volt, hogy az intézkedés nem tartalmaz állami támogatást, mivel a bankok a vonatkozó közösségi szabályok által meghatározott piaci kamatlábon jutnak a hitelekhez.

A Bizottság sajtóértesülések alapján szerzett tudomást az OTP-nek és az FHB Banknak nyújtott hitelekéről, és további információkat kért a magyar hatóságoktól a hitelkonstrukcióról. A magyar hatóságok piaci alapon történő hitelezésre vonatkozó érvelését a Bizottság nem fogadta el, hivatkozva arra, hogy a válság miatt a piaci kamatok (kockázati felárak) jelentősen nőttek a referencia-kamatláb és a leszámítolási kamatláb

²³ Az OTP a hitel egyik felét 2009. november 5-én, a másik felét 2010. március 19-én visszafizette a magyar államnak.

megállapítási módjának módosításáról szóló bizottsági közleményben²⁴ szereplő értékekhez képest. A magyar fél pedig nem tudott bizonyítékot szolgáltatni arra, hogy az állami hitelnyújtás időszakában az érintett bankoknál piaci hitelfelvétel az állami hitelnyújtás árához hasonló áron történt. A Bizottság ezért felszólította a magyar hatóságokat, hogy az intézkedést támogatásként jóváhagyásra jelentsék be a Bizottságnak.

A magyar hatóságok 2009 júniusában tettek előzetes bejelentést²⁵ a Bizottságnak, majd 2009 novemberében került sor a hivatalos bejelentésre. A Bizottság 2010. január 14-én hagyta jóvá az intézkedést.

Az eredeti bizottsági jóváhagyás alapján hitelnyújtásra 2010. június 30-ig volt lehetőség. 2010. június 28-i, N225/2010. sz. határozatában a Bizottság jóváhagyta a 2010. december 31-ig történő meghosszabbítást.

A hitel egyharmadát maximum négy évre, a többi részét maximum három évre nyújthatja az állam.

A hitelnyújtásra euróban, angol fontban, amerikai dollárban és japán jenben kerülhet sor.

A hitelfelvevő az alábbiak közül a magasabb összegű kamatot köteles fizetni:

- 12 hónapos EURIBOR + 100 bázispont+ 123,5 bázispont; vagy
- az IMF „SDR Interest Rate Calculation” elnevezésű honlapján közzétett adott hetes időszakra vonatkozó kamatláb + 345 bázispont.

Az intézkedés jóváhagyott keretösszeg kb. 4 Mrd euró (1100,8 Mrd Ft). Arra nézve nincs korlátozás, hogy egy hitelintézet maximum mennyi hitelt vehet fel. Ha egy hitelintézet visszafizeti a hitelt, akkor az „feltölti” a keretet.

A magyar fél álláspontja az intézkedés bevezetésével kapcsolatban a bejelentési eljárásban az volt, hogy ha a pénzügyi válság miatt a pénzügyi ágazatban kialakult likviditási problémát az állam nem próbálja meg orvosolni, ez a helyzet az egész gazdaságban súlyos nehézségeket okozhat. A Magyar Nemzeti Bank a pénzügyminiszternek írt 2009 novemberi levelében megerősítette, hogy az intézkedésre szükség van

²⁴ HL C 14, 2008. 01. 19. Korábban a Bizottság piacnak fogadta el a közleményben szereplő mértékeket.

²⁵ A hivatalos bejelentést megelőző szakasz, amikor a felek (Bizottság és a tagállam) informálisan (email, telefon, konzultáció) vitatják meg a bejelentés tervezetét annak érdekében, hogy a hivatalos bejelentés minél teljesebb legyen, és lehetőség szerint ott már ne maradjon nyitott, megválaszolandó kérdés.

annak érdekében, hogy a recesszió ne mélyüljön és ne húzódjon el tovább, illetve Magyarország megítélése a nemzetközi pénzügyi befektetők szemében ne romoljon. Ezek alapján a magyar hatóságok véleménye az volt, hogy az intézkedés a gazdaság egészét átfogó, a magyar gazdaság pénzügyi stabilitásának és a magyar gazdasággal szembeni bizalom fenntartásának szempontjából szükséges és arányos.

Magyarország vállalta továbbá, hogy az intézkedés alkalmazásáról jelentést készít, illetve – amennyiben egy kedvezményezett hitelintézet nem képes a hiteltörlesztésnek eleget tenni – a hitelintézetről szerkezetátalakítási vagy felszámolási tervet nyújt be a Bizottságnak.

A Bizottság elfogadta a magyar hatóságok álláspontját, mely szerint az intézkedés a hitelintézeteknek nyújtott hiteleken keresztül az egész gazdaság megsegítését célozza. Véleménye szerint a díjazás, amely az állami pénzeszközök költségére (12 havi IBOR + 100 bázispont) és az intézmények kockázati prémiumára (123,5 bázispont²⁶) terjed ki, összhangban áll a magyarországi kezességvállalási intézkedés (N-664/2008. sz. határozat és módosításai) árképzésével (lásd fent).

A Bizottság tehát jóváhagyta az intézkedést, mivel a likviditási hiteleket összeegyeztethetőnek találta az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSz.) 107. cikke (3) bekezdésének b) pontjával²⁷, és összhangban állnak a hitelintézetekről szóló bizottsági közleménnyel²⁸, különös tekintettel arra, hogy a hitelek a magyar pénzügyi intézmények súlyos likviditási gondjait kívánják enyhíteni.

²⁶ Európai Központi Bank 2008. október 20-i és november 20-i ajánlásai alapján.

²⁷ „b) valamely közös európai érdeket szolgáló fontos projekt megvalósításának előmozdítására vagy egy tagállam gazdaságában bekövetkezett komoly zavar megszüntetésére nyújtott támogatás;„

²⁸ Az állami támogatásokról szóló szabályoknak a pénzügyi intézmények vonatkozásában a jelenlegi pénzügyi világválsággal összefüggésben tett intézkedésekre történő alkalmazásáról szóló közlemény, HL C 270., 2008. 10. 25., 8–14. o.